

Eerste broedgeval Slechtvalk voor Zuid-Kennemerland

Erik Wokke & Paul J. Marcus

Inleiding

De Slechtvalk wordt in Zuid-Kennemerland en in de Haarlemmermeer jaarlijks in toenemende mate aan getroffen. Het betreft hier over het algemeen Slechtvalken die afkomstig zijn uit hun broedgebieden in Feno-Scandinavië (Van Geneijgen, 1999). De meeste vogels komen aan in september en vertrekken weer naar het noorden in de loop van april van het volgende jaar. In Nederland overwinteren honderden Slechtvalken. De meeste winterterritoria bevinden zich in Noord- en West-Nederland. De vogels pleisteren in uitgestrekte landbouwgebieden, maar zijn ook te vinden op hoogbouwobjecten in bijvoorbeeld stedelijk milieu (Marcus, 2005; Wokke, 2002). Waarnemingen van Slechtvalken in Nederland tijdens het zomerhalfjaar zijn echter schaars. Het betreffen vaak lokale paren, die in de omgeving broeden of bijvoorbeeld een overzomeraar uit het hoge noorden. In dit artikel wordt een paar Slechtvalk beschreven, dat opviel omdat het in de zomer van 2006 diverse keren in Spaarnwoude werd waargenomen. Verder zullen de auteurs, die zelf actief betrokken zijn bij slechtvalkonderzoek in de regio, ingaan op het gedrag van het paar in het veld en later ook op de presentie van het stel tijdens de zomer in 2006 op de KPN-zendtoren in de Waarderpolder. Ook worden aspecten betreffende de broedbiologie aangehaald, vastgesteld bij het paar in het voorjaar 2007 en wordt het broedgeval in het licht geplaatst van de landelijke ontwikkeling van de slechtvalkpopulatie. Vanwege het feit dat er praktisch geen literatuur is te vinden over prooikeuze van Slechtvalken in Zuid-Kennemerland wordt er in dit artikel over dit thema een uitstapje gemaakt. Alhoewel er dus geen direct verband is met het broedgeval lijkt het verantwoord in deze bijdrage de bevindingen vast te leggen.

Zomer 2006

Tijdens de zomer van 2006 werden de valken diverse keren waargenomen. Favoriete locaties waren onder andere enkele hoogspanningsmasten in Dijkland, Vereenigde Binnepolder, waar het wijfje op 12 juli overdag in mast 27 werd gezien. Later die dag werd zij in gezelschap

van een adult mannetje teruggevonden bovenin de KPN-zendtoren in de Waarderpolder. Op 5 augustus bleek tijdens een observatie de man Slechtvalk een oranje kleurring te dragen, die op 18 augustus afgelezen kon worden. Het bleek te gaan om een man Slechtvalk die op 3 juni 2004, in Velsen-Noord op het Corus-terrein was geringd (Ringnummer: Arnhem 5333388, kleurringcode boven M, onder 6). Het mannetje was op een leeftijd van 22 dagen geringd op de Hoogovens en had één jongere broer van 21 dagen. De moeder was een tweede-kalenderjaar valk, hetgeen een novum voor Nederland is. Over het algemeen broeden Slechtvalken pas vanaf hun derde kalenderjaar.

Het is opmerkelijk dat er op en rond 24 september een tweede adult mannetje op de KPN-toren present was, waarop de territoriale valken niet agressief reageerden. Het vrouwtje van de KPN-toren was ongeringd.

Broedgeval 2007

Op 2 april 2007 rond het middaguur werden de valken waargenomen toen ze achtjes draaiden rond de KPN-toren in de Waarderpolder waarbij het vrouwtje rauw "kgeh-kgeh-kgeh" riep. Eerder die dag werd er een copulatie waargenomen van het stel bij de Spaarnwouderplas door A. Kek. Op 4 april, 's middags, vliegt het vrouwtje roepend rond en landt op een ijzeren balk boven op de toren. Het paar is broedverdacht en dit beeld werd versterkt toen op 8 april het paar ongewenst gezelschap kreeg van een indringster die met geweld verdreven werd. Terwijl het wijfje de vreemde valk over grote afstand achtervolgde, keerde het mannetje snel terug op het dak van de toren, waar hij uit beeld verdween: een ondubbelzinnige aanwijzing voor de aanwezigheid van eieren. In die periode werden ook geregeld aflossingen gezien. Het paar bleef de omgeving scherp in de gaten houden, zoals o.a. blijkt uit het regelmatig alarmeren als er een Buizerd te dicht in de buurt kwam. Aan de hand van gedragsobservaties en rekening houdend met een broedduur van 35 dagen, werd berekend dat de eieren nog voor 10 mei zouden moeten uitkomen. Echter, uit het gedrag van de valken op 15 mei bleek dat er nog geen jongen konden zijn. Tijdens vervolfbezoeken aan de toren bleven de oudervogels vaak te lang in beeld en er werden geen prooien naar het dak van de toren gebracht. Er werd dus van uitgegaan dat het broedgeval was mislukt. Dit werd bevestigd tijdens een bezoek op 3 juli, aan het dak van de toren. Op circa 120 meter hoogte, waar de valken zich tijdens het broedseizoen ophielden, lag op een kale, betonnen ondergrond, een verrold, doorweekt en bedorven broedsel van vier eieren (zie foto). Gezien de conditie van het broedsel kon er van worden uitgegaan dat de eieren er al een poosje lagen.

Broedpoging mislukt... Erik Wokke

Prooikeuze

Tijdens de broedperiode werd tijdens bezoeken aan de toren de onmiddellijke omgeving afgespeurd op prooiresten. In veel gevallen werden onderzoekers vaak door de valken geholpen omdat ze relatief veel laten vallen; vaak gedeelten, maar soms ook hele, nog niet gegeten vogels. Zo werden er aan de voet van de toren complete prooien gevonden van Kievit, een Turkse Tortel, twee jonge Eksters en een Waterhoen. Tijdens een bezoek van KPN-medewerkers, medio december 2006, aan de verschillende etages van de toren, is er een heel scala aan prooiresten ontdekt. Prooien waren ondermeer Waterral, Waterhoen, Wintertaling, Houtduif, Houtsnip, Watersnip, Kievit, Scholekster, Zanglijster, Kauw en zelfs een niet gegeten jong haasje. Nummer één op het menu tijdens die periode was de postduif. Er werden op de toren maar zeker ook op het parkeerterrein rond de toren zeer frequent postduifringen gevonden, vaak ook in restanten van braakballen. Aan de hand van de ringnummers en telefoonnummers om de woonplaats van de eigenaar te achterhalen, bleek het merendeel eerste-kalenderjaar duiven te zijn die blijkbaar verdwaald waren. Zo werd er in het voorjaar een onbekende ring

gevonden en na wat speurwerk bleek dat deze ooit heeft toebehoord aan een postduif die in 2003 in een dorpje in Oost-Silezië (Polen) het levenslicht heeft gezien. Al met al zijn er door het KPN-personeel en onderzoekers vanaf 2006 tot de zomer van 2007 naar schatting zo'n zestig postduifringen verzameld.

Er worden ook kleine zangvogels gepakt zoals bleek op 12 oktober 2006: om 12.00 uur landde het mannetje Slechtvalk op een van de vaste zitplaatsen aan de KPN-toren met een kleine zangvogel, vrijwel zeker een Graspieper, waarvan er toen aardig wat doortrek plaatsvond. Toen de valk met de maaltijd dacht te beginnen, sprong de pieper weg en volgde er een korte hardloophwedstrijd, waarna de pieper gepakt werd. De prooi gaf zich nog niet gewonnen, want hij sprong weer weg en vloog zelfs rond de toren met de valk er achteraan. Die kreeg de pieper pas bij de derde grijppoging te pakken. Nog zeilend beet de valk de kop van de pieper af en kon het twaalfuurtje genuttigd worden.

Tabel 1. Broedresultaten van Slechtvalken in Nederland. Bron: Slechtvalk Nieuwsbrief 2006, jaargang 12.

Jaar	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Territoriale paren	10	12	17	26	24	34
Paren met eileg	8	10	13	17	20	22
Succesvolle paren	7	8	9	10	15	15
Uitgevlogen jongen	20	27	27	29	36	39
Geringd	18	24	19	21	28	31
Jongen/territoriaal paar	2	2,3	1,6	1,1	1,5	1,2
Jongen/succesvol paar	2,9	3,4	3	2,9	2.4	2,6

Discussie

De regionale Avifauna vermeldt de Slechtvalk als doortrekker in zeer klein aantal. Pleisterende vogels worden vooral in het poldergebied gezien. Er zijn in de regio Zuid-Kennemerland geen eerdere gedocumenteerde broedgevallen van de Slechtvalk bekend (Geelhoed et al, 1998). De vestiging van het lokale paar is hoogstwaarschijnlijk het gevolg van de toenemende aantallen broedparen in Nederland (zie tabel 1). In de omgeving van Haarlem bevinden de dichtstbijzijnde broedparen zich op de Hoogovens in Velsen-Noord en op de Hemcentrale in Amsterdam. Het mannetje Slechtvalk van de KPN-toren is in 2004 op slechts 8 kilometer afstand van de toren op de Hoogovens geboren. De herkomst van het vrouwtje is onbekend. Het mislukken van de broedpoging is zonder meer te wijten aan een slechte nestplaats. De eieren hebben op een

harde gladde ondergrond geen grip en kunnen weggrollen. Soms slagen de valken er in het legsel weer bij elkaar te krijgen. Vaak lukt het ze uiteindelijk ook niet meer en geven de vogels het broeden op. Hoogst waarschijnlijk is dit het scenario wat zich het afgelopen broedseizoen op de toren heeft afgespeeld.

De Werkgroep Slechtvalk Nederland (WSN, www.werkgroepslechtvalk.nl) opgericht in 1993, heeft zich gedurende de afgelopen jaren intensief beziggehouden met studie naar de Nederlandse slechtvalkpopulatie. Ook is deze Stichting actief betrokken bij plaatsen van nestkasten. Dit vooral in schoorstenen van elektriciteitscentrales. Slechtvalken maken hier dankbaar gebruik van. De meeste broedgevallen van Slechtvalken in Nederland vinden nog steeds plaats in dit soort nestkasten, al worden de laatste jaren ook geslaagde broedgevallen op meer natuurlijke nestplaatsen vastgesteld. Zo hebben in 2006 enkele paren in oude kraaien-nesten in hoogspanningsmasten gebroed. Het lijkt dat nieuwe broedparen flexibeler worden in de keuze van een territorium (Van Geneijgen, 2006) Sinds enkele jaren verleent KPN medewerking, onder voorwaarden, aan het plaatsen van kasten in de door hun beheerde zendtorens. Na het vaststellen van een lokaal paar in 2006, is er begin 2007 toestemming verleend om op het dak van de toren een kast te plaatsen. Alhoewel er in december 2006 samen met Peter van Geneijgen van WSN een plaats voor de kast is bepaald liep de uitvoering door organisatorische en (weer)technische zaken nogal wat vertraging op. Doel was uiteindelijk om voor het broedseizoen 2008 een kast geïnstalleerd te krijgen. Dit is, op de valreep, in december 2007 gelukt. Gezien ook het verloop van het broedgeval in 2007 lijkt een dergelijke voorziening noodzakelijk en het zou zodoende heel mooi zijn om voor 2008 een geslaagd broedgeval te mogen noteren. Het lijkt nu aan de valken om er een succes van te maken. Wellicht zou dit een voorzichtige verspreiding van lokale vogels in de nabije toekomst in de regio kunnen bewerkstelligen De auteurs houden zich uiteraard aanbevolen voor de eerste waarnemingen die de ingebruikname van de kast bevestigen.

Dankwoord

Dank aan Peter van Geneijgen (WSN) voor de adviezen m.b.t. de plaatsing en uitvoering van de kast. Herman Naarding (Novec B.V.) wordt bedankt voor het verlenen van toestemming voor plaatsing van de kast op de toren en Rob Jansson (KPN) en René Kool voor het doorgeven van de aantallen en soorten prooiresten op en rond de toren. Voorts dank aan Peter Veldt en Gerben Kamphuis en Marko Veldpater (Allen Volker Wessels Telecom) voor het vervaardigen, en het uiteindelijk plaatsen van de kast.

Literatuur

- Geelhoed, S., Groot, H., Huijssteeden, E. van, Leeuwen, G. van & Nobel, P. de (red), 1998. Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland/KNNV Uitgeverij Utrecht.
- Geneijgen, P. van en van Dijk, J., 1999. Verschillen in ruitiming tussen Noord en Midden-Europese Slechtvalken. Slechtvalk nieuwsbrief, Werkgroep Slechtvalk Nederland. Jaargang 5 nr 1.
- Geneijgen, P. van, 2006. Broedresultaten van Slechtvalken in Nederland in 2006. Slechtvalk nieuwsbrief, werkgroep Slechtvalk Nederland. Jaargang 12.
- Marcus, P.J., 2005. Overwinterende Slechtvalken in Amsterdam en omgeving. Slechtvalk nieuwsbrief, Werkgroep Slechtvalk Nederland. Jaargang 11.
- Wokke, E., 2002. Overwinterende Slechtvalken in de Haarlemmermeer seizoen 2001/2002. Slechtvalk nieuwsbrief, Werkgroep Slechtvalk Nederland. Jaargang 8 nr. 2.

Erik Wokke, Baron de Coubertinstraat 83, 2037 HB Haarlem, erike.wokke@orange.nl.

Paul J. Marcus, A.J Krophollerstraat 23, 1064 DB Amsterdam, Aanraad.Marcus@12move.nl.